

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave a úrovni starostlivosti o deti zo sociálne znevýhodneného prostredia v materských školách v školskom roku 2008/2009 v SR

Súčasťou výkonu inšpekcie v materských školách bola úloha so zvýšenou pozornosťou (ÚZP), ktorej cieľom bolo zistiť údaje o počte detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ich dochádzke do materských škôl (MŠ), výchovno-vzdelávacích výsledkoch a účasti na krúžkovej činnosti. Zdrojom informácií bol dotazník pre riaditeľa, rozhovor s riaditeľom školy a pozorovanie detí vo výchovno-vzdelávacej činnosti (VVČ).

Úloha sa plnila v **229** MŠ, čo predstavuje **7,98 %** zo siete MŠ v SR. Z celkového počtu kontrolovaných škôl bolo **217** štátnych, **4** cirkevné a **8** súkromných. S vyučovacím jazykom slovenským bolo **203** škôl, s vyučovacím jazykom maďarským **10** škôl a **16** škôl s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským. V kontrolovaných školách bolo **684** tried s celkovým počtom **14 292** detí, z toho **375** detí bolo zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP).

Najvyššie percento detí zo SZP evidovali v MŠ Banskobystrického kraja, kde **16** škôl navštevovalo **206** detí zo SZP (**8,75 %**). V Prešovskom kraji v **9** školách bolo **76** detí (**4,52 %**), v **8** školách Košického kraja **43** detí (**5,40 %**) a v Nitrianskom kraji v **11** školách **49** detí zo SZP (**1,40 %**). V ostatných kontrolovaných školách Trnavského, Trenčianskeho a Žilinského kraja deti zo SZP neboli evidované. Údaje o deťoch zo SZP v MŠ sú uvedené v tabuľke č. 1.

Tabuľka č. 1

Kontrolované MŠ	Počet MŠ z toho				Vyučovací jazyk			Počet tried celkom	Počet detí celkom	Z toho počet detí zo SZP/ počet škôl s deťmi zo SZP	Počet detí so SZP v %
	celkom	štátne	cirkevné	súkromné	VJS	VJM	VJS/VJM				
Bratislavský kraj	22	20	1	1	22	0	0	92	2 010	1/1	0,04 %
Trnavský kraj	21	21	0	0	17	0	4	58	1 237	0/0	0 %
Trenčiansky kraj	24	24	0	0	24	0	0	56	1 164	0/0	0 %
Nitriansky kraj	53	52	1	0	41	3	9	164	3 491	49/11	1,40 %
Žilinský kraj	25	20	2	3	25	0	0	73	1 559	0/0	0 %
Banskobystrický kraj	36	34	0	2	32	1	3	121	2 354	206/16	8,75 %
Prešovský kraj	20	18	0	2	20	0	0	80	1 681	76/9	4,52 %
Košický kraj	28	28	0	0	22	6	0	40	796	43/8	5,40 %
Celkom v SR	229	217	4	8	203	10	16	684	14 292	375/45	2,62 %

Zaradených do tried bolo v **44** materských školách (**97,77 %**) spolu s ostatnými deťmi **362** detí zo SZP (**96,53 %**), vytvárali im multikultúrne edukačné prostredie. Z nich **43** detí bolo zaradených v triedach **pre 3 - 4-ročné deti**, **35** detí v triedach **pre 4 - 5-ročné deti**, **111** detí v triedach **pre 5 - 6-ročné deti** a **186** detí v triedach **pre 3 - 6-ročné deti**. Pre **13** detí zo SZP bola vytvorená v Košickom kraji **1** samostatná trieda. Zloženie tried spravidla zodpovedalo demografickým charakteristikám týchto lokalít. Identifikácia detí zo SZP bola pre školy pomerne zložitá. Problémom bola ich evidencia, pretože údaje o sociálnom znevýhodnení zákonní zástupcovia detí škole neposkytovali pravidelne. Nedostatočná flexibilita riaditeľov škôl pri aplikovaní legislatívnych zmien do praxe spôsobovala nedostatky pri kategorizácii detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, deti zo SZP do tejto skupiny zaraďovali bez akceptácie stanových podmienok

vo všeobecne záväzných právnych predpisoch. V praxi k identifikácii využívali rôzne ukazovatele, najčastejšie finančné úľavy za poplatky v MŠ. Kvalifikovaný odhad počtu detí zo SZP je možné urobiť len u rómskeho etnika. Z uvedených dôvodov možno považovať údaje poskytnuté školami o tejto skupine detí skôr ako orientačné.

Z celkového počtu škôl, v ktorých evidovali deti so SZP, v **13** (28,88 %) uvádzali riaditelia škôl nepravidelnú **dochádzku** týchto detí do školy. Medzi najčastejšie dôvody a príčiny zaradili nezamestnanosť rodičov, zlú finančnú situáciu rodín, nedostatok vhodného oblečenia a obuvi pre deti (hlavne v zimných mesiacoch), neuhrádzanie poplatkov za stravu, vysokú chorobnosť detí a v čase vyplácania sociálnych dávok odchádzanie detí so svojimi rodičmi na nákupy do blízkych obcí. Ojedinele sa objavila aj migrácia detí s rodičmi do iných obcí a zahraničia, podceňovanie a nezáujem rodičov o vzdelávanie svojich detí najmä z rómskej komunity.

V snahe **o zlepšenie dochádzky** pedagogickí zamestnanci vykonávali najčastejšie individuálne rozhovory s rodičmi, osobné návštevy v rodinách, spolupracovali s obecným úradom, úradom práce a sociálnych vecí, sociálnymi zamestnankyňami z komunitného centra, ktoré navštevovali rómske rodiny s cieľom objasňovať potrebu pravidelnej účasti ich detí na výchovno-vzdelávacej činnosti v MŠ a prezentovali im význam predprimárneho vzdelávania. Poskytnutie sociálnych úľav pri poplatkoch za stravu, finančný príspevok pre deti pred vstupom do ZŠ, prezentácia detí v kultúrnych programoch a vzťahy s rodičmi založené na vzájomnej dôvere mali na dochádzku detí do MŠ motivujúci vplyv. Pozitívny vplyv na zlepšenie dochádzky detí malo aj zapájanie rodičov do procesu školy a organizovanie spoločných kultúrnych podujatí pre deti a rodičov. Problémy súvisiace s dochádzkou detí zo SZP do školy riešili aj prostredníctvom asistentov učiteľa. Zabezpečovali kontakt rodiny a školy a zameriavali sa na zlepšenie vzájomných vzťahov a komunikácie s rodičmi detí.

Pre výchovu a vzdelávanie týchto detí **zabezpečovali individuálne podmienky výchovy a vzdelávania** úpravou prostredia, organizácie výchovy a vzdelávania, využívaním špecifických metód a foriem výchovy a vzdelávania, ktoré zodpovedali výchovno-vzdelávacím potrebám a možnostiam detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Edukačné problémy najčastejšie spôsobovali špecifiká sociálneho a kultúrneho prostredia, v ktorom žili a v ktorom sa vzdelávali. V **14 MŠ** (31,11 %) **upravili edukačné prostredie** pre plnohodnotnú socializáciu detí zo SZP hlavne vo vzťahu k špecifickým skupinám rómskej populácie. Išlo najmä o deti, ktoré žili v segregovaných osadách a lokalitách na okraji sídiel príslušníkov majoritnej spoločnosti.

V **15 MŠ** (33,33 %) boli individuálne podmienky výchovy a vzdelávania zabezpečované **úpravou organizácie výchovy a vzdelávania**. Školy zohľadnili vzdialenosť osady od MŠ, upravili čas prevádzky a deťom umožnili neskorší príchod do školy. V MŠ s poldennou výchovou a vzdelávaním zabezpečili deťom možnosť priebežného odpočinku na ležadlách.

Špecifické metódy a formy výchovy a vzdelávania vo VVČ využívalo **17 škôl** (37,78 %), ktoré rešpektovali sociálne, kultúrne a jazykové špecifiká rómskych detí a ich vplyv na rozvíjanie poznávacích, učebných, komunikatívnych, osobnostných a sociálnych kompetencií detí pred nástupom do základnej školy. Vo výchove a vzdelávaní prevažovali individuálne a skupinové formy vzdelávania. Učiteľky využívali najčastejšie metódy, ktoré boli založené na zážitkovom učení a ktoré umožňovali deťom manipuláciu s predmetmi, výtvarným a pracovným materiálom i prácu s knihou. Zadávané úlohy, učebné činnosti a poskytované pomôcky prispôbovali ich špecifickým rozvojovým možnostiam a schopnostiam. Učiteľky vytvárali priestor pre individuálny prístup k týmto deťom s využívaním pozitívnych stimulov motivácie a hodnotenia ich výchovno-vzdelávacích výsledkov a pokrokov.

Predprimárne **vzdelávanie podľa individuálneho vzdelávacieho programu** zabezpečovalo **8 MŠ** (17,78 %), v ostatných prípadoch učiteľky uplatňovali k deťom skôr špecifický individuálny prístup.

Výchovno-vzdelávacie výsledky detí zo SZP boli odlišné. Súviseli s mierou sociálneho znevýhodnenia. Rómske deti prichádzajúce z osád si prinášali do školy svoje predchádzajúce skúsenosti, osvojené kultúrne vzorce a pohľad na svet, ktorý ich obklopoval. Učiteľky im umožňovali socializovať sa do prostredia školy a rozvíjať sa ako autentická osobnosť. Cieľom edukácie bolo skôr zvládnutie osobnostných kompetencií potrebných k vyrovnávaniu sa s meniacim prostredím, než výkony v oblasti zvládnutia obsahu učiva. Výchovno-vzdelávacie výsledky detí zo SZP determinoval súhrn faktorov ovplyvňujúcich ich osobnostný rozvoj, predovšetkým v rodinnom prostredí, rovnako i jazyková bariéra, dĺžka a pravidelnosť dochádzky do MŠ. Učiteľky pri realizácii VVČ rešpektovali individuálne a skupinové osobitosti a schopnosti detí, umožňovali ich vzájomnú interakciu, ako aj interakciu so sociálnym, kultúrnym a prírodným prostredím, v ktorom žili. Poskytovali im priestor na komunikáciu a vo všetkých činnostiach im zrozumiteľne sprístupňovali poznatky. Poznávacie a učebné kompetencie rozvíjali v priaznivej atmosfére, rešpektovali ich rečový prejav, akceptovali ich správanie, posilňovali sebaúctu a sebadôveru. Deti výrazne motivovali a priebežne hodnotili. Individuálnu starostlivosť v MŠ poskytovali aj deťom s odkladom začiatku plnenia povinnej školskej dochádzky a dodatočným odkladom plnenia začiatku povinnej školskej dochádzky na základe výsledkov depistáže a odporúčani psychológa. Z celkového počtu detí v kontrolovaných MŠ malo **240** odloženú povinnú školskú dochádzku (1,67 %) a **5** detí (0,03 %) malo dodatočne odloženú povinnú školskú dochádzku. Aj napriek systematickej stimulácii ich osobnostného rozvoja s uplatňovaním individuálneho a diferencovaného prístupu, deti zo SZP zaostávali najmä v kognitívnej oblasti. Aktivitu, záujem a zvedavosť detí prejavili viac v hrách a činnostiach s možnosťou voľného výberu, v organizovaných aktivitách boli pasívnejšie a ich vyjadrovanie bolo v dôsledku menej rozvinutého poznatkového systému slabšie. Slabá slovná zásoba v slovenskom jazyku často ovplyvňovala ich sebadôveru a možnosť získavať nové poznatky a schopnosť prezentovať sa. Nadobudnuté vedomosti dokázali primerane uplatniť v praktických činnostiach. Veku zodpovedajúce zručnosti mali tieto deti najmä v psychomotorickej oblasti. Aktívny záujem o pohybové činnosti vychádzal z ich temperamentu a prirodzenej túžby po pohybe. Mnohé z detí preukazovali aj primerané zručnosti pri výtvarnom vyjadrovaní predstáv. V prípade problémov učiteľky ojedinele využívali v edukačnom pôsobení aj asistentov učiteľa.

Na zlepšenie výchovno-vzdelávacích výsledkov volili učiteľky individuálny prístup k deťom, využívali špecifické formy a metódy výchovy a vzdelávania, spolupracovali s rodinou a inštitúciami, rešpektovali odporúčania poradenských zariadení a využívali individuálne vzdelávacie programy, ktoré umožňovali deťom primerane zvládnuť základné poznatky a zručnosti. Učiteľky zadávali deťom diferencované úlohy, organizovali skupinové činnosti a zohľadňovali rozdielne výchovno-vzdelávacie potreby, schopnosti a osobné tempo detí.

Väčšina učiteliek vyvíjala snahu **zapájať deti do krúžkovej činnosti, prehliadok tvorivosti a súťaží**. Podľa vyjadrení riaditeľov škôl v dotazníku sa deti v **16 MŠ** (35,55 %) najviac zaujímali o krúžky, v ktorých mohli prejavíť svoj talent a mentalitu (v hudobnom, speváckom, literárno-dramatickom), praktické zručnosti (v krúžku šikovných rúk) a temperament (vo folklórnom, tanečnom, športovom). Išlo o aktivity, ktoré organizovala priamo škola a boli bezplatné. Zapájali sa aj do školských súťaží v speve, prednese poézie a prózy, výtvarných a športových súťaží, čo malo pozitívny vplyv na ich emocionálne uspokojenie a rozvoj talentu. Dosiahnuté výsledky prezentovali na kultúrnych a spoločenských akciách školy a na verejnosti, zapojili sa i do regionálnych prehliadok v speve (Sláviček, Beliansky škovránok, Rómsky festival, Vianoce v meste, Sabinovský ČIM-ČIM).

V **22 MŠ** (48,88 %) hodnotili riaditelia škôl **spoluprácu s rodičmi** detí zo SZP pozitívne. Najlepšiu spoluprácu s rodičmi vykazovali v Banskobystrickom kraji. Rodičia, ktorých deti mali pravidelnú dochádzku do MŠ, prejavovali záujem o dianie školy, komunikovali s učiteľkami pri spoločných stretnutiach, akceptovali požiadavky školy, spolupracovali

aktívne pri rôznych kultúrnych a športových podujatiach, zúčastňovali sa na rôznych aktivitách a vystúpeniach detí. Rodičia sa zapájali do úpravy školských dvorov pri jarých a jesenných brigádach, snažili sa plniť a dodržiavať základné hygienické požiadavky MŠ (deti dochádzali do škôl čisté a upravené). Menej sa zúčastňovali na rodičovských združeníach. V jednej MŠ v rámci komunitnej práce rodičia intenzívne spolupracovali v oblasti remesiel, krajčírstva a stolárstva. Učiteľky navštevovali rodiny, poskytovali rodičom poradenské konzultácie pri výchovno-vzdelávacích problémoch detí, organizovali rôzne kultúrne podujatia (Deň matiek, Deň detí, Mikulášsky večierok) a burzy oblečenia. V ostatných MŠ spolupráca bola skôr problematická, rodičia nejavili záujem o spoluprácu a komunikáciu so školou a nezaujímal sa o výchovno-vzdelávacie výsledky svojich detí.

Individuálne podmienky výchovy a vzdelávania dobre zabezpečovali školy, ktoré aktívne **spolpracovali so zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie** pri identifikovaní výchovno-vzdelávacích potrieb detí a monitorovaní hlavných príčin ich neúspechu v MŠ. Zabezpečenie individuálnej starostlivosti, napĺňanie odporúčaní poradenských zariadení a vypracovaných individuálnych vzdelávacích programov, vyhodnocovanie výsledkov starostlivosti a podpory detí zo SZP umožnilo učiteľkám stanoviť ďalší postup v ich výchove a vzdelávaní. Pri výchove a vzdelávaní využívalo **8 MŠ (17,77 %)** služby školských psychológov, **4 MŠ (8,88 %)** školských špeciálnych pedagógov, **4 MŠ (8,88 %)** logopéda a **4 MŠ (8,88 %)** asistenta učiteľa. V týchto školách zabezpečovali diskusné kluby a osobné konzultácie učiteliek so zamestnancami centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie. V priestoroch MŠ boli ojedinele realizované aj pedagogicko-psychologické a špeciálno-pedagogické vyšetrenia detí na základe informovaného súhlasu rodičov. Prínosom pre deti zo SZP bola organizovaná aktivita **1 MŠ** v spolupráci s centrom výchovného poradenstva a prevencie, v ktorej deti absolvovali so školským psychológom rozvíjajúci program v trvaní 10 týždňov. Zákonní zástupcovia mnohých detí neprejavili záujem o odporúčané odborné vyšetrenia svojich detí priamo v poradenských zariadeniach. V ostatných MŠ podľa vyjadrenia riaditeľiek škôl deti zo SZP nepotrebovali špeciálnu výchovno-vzdelávaciu starostlivosť.

Zo zistení vyplýva, že pravidelnú dochádzku detí do MŠ pozitívne ovplyvnili intenzívna spolupráca školy s rodinou, individuálne konzultácie, návštevy v rodinách a v neposlednom rade uplatnenie sociálnych komponentov na podporu vzdelávania detí z nízkoprijmových rodín. Na zabezpečenie výchovy a vzdelávania detí zo SZP mali školy snahu vytvárať individuálne podmienky v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi. Vzdelávanie podľa individuálneho vzdelávacieho programu uplatňovali ojedinele. Výchovno-vzdelávacie výsledky zodpovedali podnetnosti rodinného prostredia a dochádzke detí do MŠ. Učiteľky akceptovali rozvojové možnosti a schopnosti detí, prispôbovali im výchovno-vzdelávacie ciele, obsah a náročnosť výchovno-vzdelávacích činností. Citlivým individuálnym prístupom, diferencovaním úloh a vytváraním priaznivej atmosféry zabezpečovali primeranú výchovu, vzdelávanie a korekciu oneskoreného vývinu detí z málo podnetného rodinného prostredia. Organizovali pre nich krúžky, súťaže a prehliadky, do ktorých sa väčšinou aktívne zapájali. MŠ podľa potreby spolupracovali so zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie.

Odporúčanie pre MŠ SR

- vypracovať pre zriaďovateľov a riaditeľov MŠ metodické usmernenie, ktoré jasne stanoví podmienky pre zaradovanie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do tried MŠ

Odporúčania pre MPC

- vzdelávať učiteľky materských škôl v oblasti špecializovanej prípravy pre prácu s deťmi zo SZP
- riadiacim zamestnancom poskytovať odbornú a metodickú pomoc v oblasti vytvárania individuálnych podmienok výchovy a vzdelávania pre deti zo SZP

Odporúčanie pre riaditeľov MŠ

- dodržiavať všeobecne záväzné právne predpisy pri zaradovaní detí zo SZP do tried MŠ, považovať za dieťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami dieťa, ktoré má zariadením výchovného poradenstva a prevencie diagnostikované špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby